

Programcensorrapport 2020

Institut for geografi, Universitetet i Bergen

Indsendt 4 februar 2020

Thomas Theis Nielsen, Lektor, Ph.D. i geografi

Studieleder ved geografiuddannelsen

Institut for mennesker og teknologi

Roskilde Universitet

Indholdsfortegnelse

Indhold

Forord	3
Bachelorstrukturen.....	3
Masterstudiet i geografi	4
Frafald på uddannelsen	4
Frafald på bacheloruddannelsen	4
Frafald på masteruddannelsen.....	5
Overgangsfrekvens	5
Eksterne årsager	5
Interne årsager	6
Data	6
Anbefalinger	7
Uddannelsesstrukturen	7
3 specialiseringer	8
Kursusnavne	9
Opsamling.....	10

Forord

Denne programcensorrapport er den tredje rapport jeg skriver for Institut for Geografi, Universitetet i Bergen. Først rapport (2018) omhandlede bachelorstudiet i geografi mens anden rapport (2019) var fokuseret på kandidatuddannelsen i geografi. Denne rapport bygger for så vidt videre på de to første rapporter, men formålet med denne rapport er, at gå i dybden med overgangen fra bachelor- til kandidatuddannelsen.

Denne rapport er skrevet sent i 2020 og begyndelsen af 2021. Siden efteråret 2020 har det ikke været muligt at rejse mellem Norge og Danmark med andre formål end strengt nødvendigt og har kun været muligt i forbindelse med længerevarende karantæne mm. Det har derfor ikke været muligt for mig, at besøge instituttet i Bergen og arbejdet her bygger derfor på data og informationer jeg tidligere har modtaget, eller som instituttet venligt har stillet til rådighed.

Bachelorstrukturen

Som diskuteret i 2018 rapporten og som det fremgår af instituttets hjemmeside og øvrige materiale består bacheloruddannelsen af 6 semestre. Af disse er de første 2 semestre bredt dannende og introducerende geografifaglige kurser som fx regional udvikling (GEO124), landskabsdannende processer (GEO111) samt kartografi og tematiske kort (GEO110). 3 semester er forsat en fællesfaglig indføring med en begyndende introduktion til faget dimensioner. Herefter følger 2 semestres valgfri studiepoint hvor det dog anbefales at der på 5 semester følges kurser på geografi. Endelig er 6 semester dimensionsstruktureret og de studerende vælges studiepoint efter de tre retninger i

- Naturgeografi
- Miljø- og landskabsgeografi og
- Samfundsgeografi

Det er væsentligt at bemærke at de tre specialiserede retninger, som de udlægges i forbindelse med bacheloruddannelsen videreføres direkte i forbindelse med kandidatuddannelsen. Bacheloruddannelsen består af uddannelseselementer svarende til 180 studiepoint.

Masterstudiet i geografi

Masterstudiet i geografi er berammet til i alt 120 studiepoint og mens bacheloruddannelsen i geografi på UiB er struktureret om en fællesfaglig indføring i faget, optages studerende direkte på en af fagets retninger. De tre retninger fra bacheloruddannelsen findes direkte videreført, og der er formelle krav om specifikke fagsammensætninger fra bacheloruddannelsen for optagelse på en af fagets dimensioner. Således skal en studerende fx have bestået naturgeografi: GEO204, GEO212 og GEO291 samt de fællesfaglige fag fra bacheloruddannelsen for at kunne søge om optagelse på naturgeografilinjen. Ud over bachelorer fra UiB findes en stribe adgangsgivende bachelorgrader fra andre universiteter i Norge, alle med en høj grad af geografisk relevans, og internationale studenter optages baseret på en vurdering af faglig baggrund

Frafald på uddannelsen

Inden jeg tager hul på emnet om frafald på uddannelsen er det væsentligt tydeligt at gøre opmærksom på de tre grundlæggende forskellige måder studerende kan forlade et uddannelsesforløb på. Alle tager udgangspunkt i et en studerende indskrevet på en bacheloruddannelse vil gennemføre denne og forsætte sin uddannelse i umiddelbar forlængelse af sin bacheloruddannelse.

Jeg vil længere ned i dette afsnit belyse disse nærmere med relevant data fra geografiuddannelsen.

Frafald på bacheloruddannelsen

En studerende kan tilbydes optagelse på en uddannelse, sige ja tak, men i realiteten aldrig påbegynde uddannelsen. Disse forekommer også på geografiuddannelse, men i ret begrænset størrelse. Andre studerende vil påbegynde uddannelsen, men opgive at gennemføre uddannelsen inden den afsluttende eksamen de udløser bachelorgraden. Begge dele vil blive omtalt som frafald og er ikke i fokus i denne rapport. Der kan være mange årsager til frafald fra en uddannelse hvoraf kun en del vil have relevans for uddannelsen. Det er klart, at de studerende der forlader et studie fordi de finder rammerne om studiet utilfredsstillende er en bekymring. Jeg har ikke i forbindelse med denne rapport gået yderligere ind i problematikker omkring frafald på uddannelserne da det ikke har været en del af opgavet.

Frafald på masteruddannelsen

På samme vis som for bacheloruddannelsen, vil der for masteruddannelsen være risiko for et løbende frafald. En del af dette vil være et "naturligt" frafald; studerende der finder sig i livsomstændigheder der ikke giver dem mulighed for at færdiggøre deres uddannelse, eller som finder faget et andet fag end det de havde regnet med og som derfor fravælger faget igen. Som for bacheloruddannelsen har dette ikke været i fokus i forbindelse med denne rapport, men bør være et fokuspunkt for uddannelsen at overvåge nøje. Frafaldet på masteruddannelsen er begrænset, og gennemførselsprocenten på normeret tid er stor, ofte over 80.

Overgangsfrekvens

Til forskel fra de to frafaldsmuligheder gennem et studie markerer overgangsfrekvensen forholdet mellem de studerende der færdiggør deres bacheloruddannelse i et fag, men vælger ikke at forfølge fagets uddannelsesmuligheder yderligere. Mens overgangsfrekvensen naturligvis er underlagt de samme udfordringer når det kommer til de studerendes private situation benyttes overgangsfrekvensen ofte som en indikator for fagets evne til at tiltrække og fastholde studerende og som sådan opfattes overgangsfrekvensen ofte som en proxy for fagets "popularitet" blandt studerende og som en indikator for, i hvor høj grad faget er i stand til at fastholde en allerede identificeret mulig studenterbemand. Jeg vil, inden jeg undersøger data nærmere, diskutere nogle af de mulige bagvedliggende årsager for fra faldende overgangsfrekvenser. Overordnet kan disse inddeles i en stribe eksterne og nogle interne mulige årsagssammenhænge.

Eksterne årsager

Der er naturligvis uendelig mange årsager til at studerende vælger studie som de nu engang vælger studie og det er langt fra dem alle uddannelsesinstitutionerne kan reagere på. I forbindelse med mine tidligere besøg på instituttet og mine samtaler med studerende i den forbindelse er det tydeligt, at fx ønsket om at komme til Oslo for at færdiggøre sin uddannelse fylder en del. Andre søger til bestemte uddannelser ved andre institutioner som tilbyder noget som de studerende – korrekt eller ikke – oplever at de ikke kan finde ved UIB. Andre har mere private grunde til at flytte, men fælles for dem er, at det kan have afgørende betydning for en uddannelse, hvis eksterne forhold vejer tungere, end uddannelsens evne til at tiltrække nye studerende fra andre steder i samme omfang som de fraflytter.

Måske den allervigtigste årsag til lave overgangsfrekvenser er mere strukturel. Jeg vil med det samme sige, at dette bygger ikke på erfaringer jeg har fra UiB, men fra egne erfaringer fra flere danske universiteter. De samtaler jeg har haft med studerende på UiB har ikke peget i denne retning, måske snarere tværtimod, men de studerende har måske også været udvalgt netop pga deres klare faglige valg og store overblik og ansvar for egen læring. Det vil være min påstand, at lignende tendenser vil kunne identificeres også på UiB hvis man kigger efter.

Mange studerende er i dag væsentligt mindre tilbøjelige til at forpligte sig på en lang videregående uddannelse end for blot ganske få år siden. Det bliver mere og mere almindeligt, at studerende vælger en uddannelse til deres bachelor for at vælge en anden uddannelse til deres kandidat-/masteruddannelse. Selv inden for rammerne af en allerede valgt kandidatuddannelse oplever de studerende et behov for at "shoppe" ud af uddannelsen for på forskellig vis at vise kommende arbejdsgivere, at de har en unik uddannelse; at de selv har taget ansvar for egen uddannelse og at der ikke er andre end dem selv med lige præcis denne kombination af kompetencer. Denne opfattelse er et langt stykke ad vejen i forlængelse af Bologna-processens forståelse af en lang videregående uddannelse, og jeg skal ikke her forsøge at bedømme om det er en god ide eller ej, men blot konstatere, at det sætter lange videregående uddannelser under et nyt pres og et pres der får konsekvenser for den måde uddannelserne definerer sig selv og ikke mindst deres undervisningsudbud. Jeg vil vende tilbage til denne pointe senere i denne rapport.

Interne årsager

Blandt de interne årsager til lave overgangsfrekvenser er det helt oplagt, at stille spørgsmålet: Hvorfor vælger studerende, efter at have mødt faget, ikke at fortsætte med uddannelsen på deres masterniveau? Måske præcist formuleret af en af mine kolleger på RUC: Vi formår på relativ kort tid at skræmme vores studerende væk. Det er naturligvis en nedslående konstatering og den rummer langt fra alle relevante aspekter, men kan ikke desto mindre danne rammen om en vis eftertænksomhed. Jeg vil ikke benytte denne rapport, og har ingen baggrund for det, til at pege i bestemte retninger i den forbindelse og der er intet i mine tidligere samtaler med studerende der peger på, at der skulle være enkelte, lette løsninger i den forbindelse. Men helt centralt og relevant står det tilbage at stille spørgsmålet om, hvordan – eller om – de studerende oplever faget som relevant.

Data

I forbindelse med udarbejdelsen af denne rapport har jeg modtaget en mængde data fra uddannelsen vdr optag og bestand af studerende. Det har været en stor hjælp og instituttet har været meget

beredskabsvillige i den forbindelse. Tak for det. I de data jeg har modtaget er der mange meningsfulde grafer og oversigter og jeg antager at disse er almindeligt bekendt på uddannelsen, hvorfor jeg ikke her vil gengive dem, men forsøge i det følgende at fokusere på det centrale.

Det er ikke let at beregne overgangsfrekvenser da studerende ikke altid gennemfører deres uddannelse på den afmålte tid, hvorfor det ikke kan antages at overgangsfrekvensen skal måles som forholdet mellem masteroptaget i fx 2020 og det tilsvarende bacheleroptag i 2017 (det vil gøre det muligt at gennemføre bacheloruddannelsen for at søge videre). Jeg har derfor forsøgt at arbejde med et gennemsnit af to års bacheleroptag for at give mulighed for en vis forsinkelse i ansøgningsforløbet. Uanset opgørelsesmetoden står det dog tilbage at overgangsfrekvensen mellem bacheloruddannelsen og masteruddannelsen i geografi er omkring 50%. Med andre ord er der halvdelen af en årgang af bachelorer der efter endt bacheloruddannelse vælger at læse noget andet end geografi på deres masteruddannelse, eller måske helt holder op med at uddanne sig og går direkte i beskæftigelse.

Som angivet ovenfor må dette, kombineret med det lave, og faldende, optag på masteruddannelsen være i fokus i denne rapport.

Anbefalinger

Uddannelsesstrukturen.

Jeg har i tidligere rapporter fastholdt, at geografiuddannelsen på UiB indeholder mange gode træk og en stærk faglig profilering. Uddannelsen indeholder mange elementer der både hver for sig, og som enkeltstående elementer udgør stærke faglige traditioner og en faglig progression. I lyset af det overordnede emne for denne rapport vil jeg imidlertid gerne diskutere hvorvidt den selv samme stærke faglighed kommer til at stå i vejen for faget og faget mulighed for at operere i en moderne, mere fleksibel uddannelsestænkning.

For at kunne optages på masteruddannelsen skal man, rimeligvis, sikre en vis geografisk forståelse og dannelse. Dette gøres her med ret præcise angivelser af hvilke kurser en studerende skal have bestået. Der kan naturligvis også optages studerende med baggrund i andre universiteter, men også her stilles krav om ret store mængder geografi som del af den adgangsgivende bacheloreksamen.

Det er klart, at denne type faglige krav er vedtaget for at sikre et vist niveau af faglighed hos de studerende der kan sætte dem i stand til at modtage undervisning på et avanceret niveau, ligesom det sikrer en tydeliggørelse af en faglig progression gennem det samlede studie.

Det er tilsvarende klart, at meget stramme optagelseskrav vil medføre at en mulig ansøger til faget ikke vil kunne optages, også selv om en ansøger måske kommer fra sammenlignelige studieområder. Kunne man fx forestille sig, at man med en bachelorgrad fra UiB i fx sociologi, kulturvidenskab eller måske Klima, atmosfære- og havfysikk kunne blive en udmærket geografistuderende?

Det ville naturligvis betyde, at det skulle gentænkes hvordan progressionen fastholdes igennem uddannelsen og det vil sætte nye rammer omkring hvordan man opfatter en masteruddannelse. Grundlæggende vil der være et strategisk valg mellem en spidsfaglig geografisk uddannelse som den fremstår nu, eller en bredere favnende geografiuddannelse der også vil kunne bygge videre på andre, beslægtede uddannelser som nævnt ovenfor. Der vil givet vis også kunne identificeres en mellemvej hvor man fastholder det spidsfaglige sigte, men samtidig breder uddannelsen ud så den ikke bare bliver mulig for andre adgangsgivende uddannelser at søge, men også relevant.

På den baggrund vil jeg anbefale, at faggruppen forsætter de diskussioner der allerede er til stede, men dels forsøger at rette diskussionen med bredte/dybde frem for forskellige fagligheder med det tydelige formål, at adressere en bredere geografi. Er dette en farbar vej?

3 specialiseringer

Om det er en farbar vej for geografi på UiB afhænger naturligvis også at den struktur uddannelsen pt har. Her begynder specialiseringen allerede på bacheloruddannelsen og den danner baggrund for specialiseringen på masteruddannelsen. Her er der tale om 3 forskellige geografiske specialiseringer, hhv natur-, miljø- og samfundsgeografi. Mens natur- og miljøgeografien fremstår som relativt beslægtede adskiller de sig fra samfundsgeografien – en struktur der kendes fra et utal af geografiuddannelser. Her er skellet ikke blot en diskussion om fagfelter, men også om ontologiske såvel som epistemologiske forskelle.

Det er klart, at den diskussion jeg ovenfor lagde op til, ikke kan gennemføres uden samtidig at have en diskussion af hvorvidt det forsat er formålstjeneligt at præsentere alle tre dimensioner i et valgfelt for de studerende. Med et relativt lavt ansøgertal bliver dette aktualiseret yderligere.

En sådan diskussion må naturligvis ske også på baggrund af det generelle uddannelseslandskab i Norge. Hvilke uddannelser konkurreres med? Hvor er de henne? Hvilke kompetencer udbydes andre steder? Hvilke kompetencer kan identificeres som er unikke for UiB? Jeg kender ikke uddannelseslandskabet og har derfor ikke den fornødne baggrund for at komme med alt for skråsikre indstillinger, men fra min position virker det oplagt at pege på miljøgeografien som et bud på en geografiuddannelse der dels kan appellere til tidsånden og samtidig samle på tværs af faglige skel i geografien. Omvendt må en sådan diskussion tage sit udgangspunkt i det faktum, at netop miljøgeografiuddannelsen har en meget ringe rekruttering og senest

slet ikke har optaget studerende omend mange studerende har valgt miljørettede temaer for deres masteropgaver i samfundsgeografi.

Jeg mener dog ikke, at dette nødvendigvis er en stopklods, da jeg her argumenterer for en meget brede geografiopfattelse og –uddannelse hvor netop miljøgeografien kunne spille et samlingspunkt i en bredere uddannelse frem for en rolle hvor miljøgeografien skal erstatte andre geografier. Kunne man fx forestille sig at teorikurset på 1 semester gentænkes således at der ikke optræder 3 forskellige teorikurser på første semester alt efter studieretning? Kunne netop behovet for et teorikursus være en samlende begivenhed der præsenterer en breder teoretisk indføring med samfundets forhold til miljøspørgsmål som omdrejningspunkt? En bredere syntesegeografisk tilgang der rummer centrale geografiske teorier og som samtidig giver plads til forskellige faglige grundopfattelser?

Jeg forstår til fulde, at dette er udefrakommende betragtninger der let kan opleves som irrelevante og baseret på manglende indsigt i de problemstillinger og udfordringer uddannelsen står overfor og som uddannelsesgruppen har været i gennem tidligere. Jeg accepterer til fulde denne type reservationer, men vil fastholde, at der her gennem sig en diskussion som undervisergruppen bør påtage sig, eller forsætte med fornyet styrke.

Kursusnavne

Uddannelserne i geografi, bachelor- såvel som masteruddannelsen, er som sagt baseret på en stribe fagligt relevante og spidsfaglige kurser. Fordelene ved præcise kursusnavne er åbenbare, men med den faglige skarphed kan let følge en vis fremmedgørelse for studerende der ikke er bekendt med den faglige sprogbrug. Når en nyligt uddannet bachelorstuderende i fx Klima, atmosfære- og havfysikk leder efter en mulig, ny masteruddannelse og møder et kursusnavn som "Geographies of the Green Economy" eller "Discourses, Politics and People: Critical Perspectives on Environmental Governance" kan det være svært at gennemskue og forstå hvad kurset omhandler. Det står klart for en geograf hvad der er tale om og kursets overskrift er klar og præcis, men det er nok mere tvivlsomt om studerende uden en geografisk bachelorgrad vil forstå betydningen og retningen på sådan et kursus.

Jeg mener således, at uddannelsen i geografi, i meget høj grad benytter et sprogbrug der er præcist og relevant, men som et meget langt stykke af vejen taler indad i egen faglighed og ikke udad. Det er svært at se på mange kursusangivelser, og selve uddannelsens navn måske, hvilke snitflader faget præsenterer. Hvordan er et kursus relevant? Planlægning og samfund vil for de fleste geografer være helt umiddelbart forståeligt og titlen alene vil være mulig at fortolke og afkode for retning og berøringsflader, men er det også sådan hvis man ikke har en bachelor i geografi eller på anden vis er bekendt med fagets lingo.

Jeg argumenterer ikke her for, at alle faglige titler skal slettes fra kursusudbuddet. Langt fra, men måske en eftertanke på, om faget præsenterer sig på en formålstjenelig vis, når man tager søgningen til faget i betragtning.

Jeg vil derfor foreslå at man sideløbende med de øvrige diskussioner jeg har lagt op til påbegynder en diskussion i faggruppen om hvordan faget præsenterer sig og om hvordan faglig og samfundsmæssig relevans kan kommunikeres sideløbende.

Opsamling

De to tidligere programcensorrapporter jeg har udarbejdet har haft et snævert fokus på hhv. bachelor- og masteruddannelsen. Begge uddannelser rummer gode, fagligt vigtige og vægtige pointer og læringsmål og arbejder med relevante metoder og teorier. Med denne rapport har fokus været på overgangen fra den ene til den anden uddannelse. I forbindelse med dette arbejde har jeg forsøgt at pege på tre punkter, eller områder, hvor geografifaget på UiB kunne rette sin opmærksomhed i de kommende diskussioner om faget og fagets fremtid på universitetet. Jeg håber mine observationer og kommentarer vil være brugbare i denne diskussion og stiller mig naturligvis gerne til rådighed hvis der skulle være behov for det.